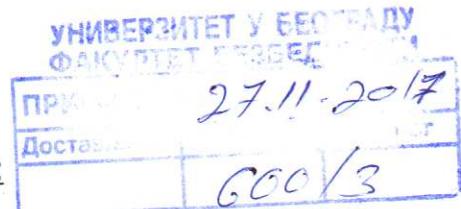

Универзитет у Београду
Филозофски факултет
Одељење за социологију
Чика Љубина 18-20
11000 Београд
e-mail: santonic@EUnet.rs
тел. +381 11 3206208

др Слободан Антонић,
редовни професор

РЕЦЕНЗИЈА УЏБЕНИКА:

**Владимир Н. Цветковић,
Социологија политике**

Владимир Н. Цветковић спада у ред наших познатијих друштвених научника. Редовни је професор на Факултету безбедности Универзитета у Београду, дугогодишњи декан те установе и аутор више књига из области философије и социологије, међу којима се истичу: *Воља за ново: о генеалогији модерности* (1995; 2. изд. 2007), *Страх и понижење: југословенски рат и избеглице у Србији 1991-1997.* (1998), *Полис и филозофија: античка филозофија и њен историјско-политички хоризонт* (2000), *Мудрост и моћ: о политичкој димензији филозофије* (2001) и *Социологија: основни појмови, приступи, проблеми* (више издања: 2005, 2009, 2015).

У овом уџбенику, обима 182 стране компјутерског прелома, професор Цветковић износи синтезу својих студија у области социологије и философије политике, са нагласком на потребу да се та знања пренесу у одговарајућој педагошкој и дидактичкој форми студентима завршних година Факултета за безбедност.

Уџбеник је подељен у пет поглавља, а свако од њих разматра суштинска питања политике, односно њене теоријске рефлексије.

Прво поглавља посвећено је појму политике и политичког, другој философији (теорији) политике (са посебним освртом на феномен државе и на његову контекстуализацију у оквиру друштва), треће поглавље разматра основне политичке идеје и феномене (правда, поредак, суверенитет, ауторитет, конфликт, консенсус итд), четврто поглавље посвећено је политичким идеалима и светоназорима, а пето

политичким идеологијама (либерализам, комунизам, социјалдемократија, конзервативизам, фашизам/нацизам, национализам, популизам, фундаментализам...); други део петог поглавља анализира и конкретне феномене политичког: државне установе, јавност (медије), странке, покртете и интересне групе.

Професор Цветковић у овом уџбенику нагласак ставља на темељне феномене политике, рефлектоване у политичкој социологији и политичкој философији (теорији). Он се не држи трендсетерског сцијентизма, који никада није доволно задовољен рецентношћу кориштене литературе, поготово оне на страним језицима, већ проф. Цветковић инсистира на класичним вредностима рефлексије о политици, широко допуњајући градиво социологије политике с градивом философије (теорије) политике.

За сваку је похвалу настојање проф. Цветковића да студенте Факултета безбедности упозна с најширом теоријском рефлексијом феномена политике, и стoga не можемо а да се не надамо да ће такав приступ учинити да наш безбедносни сектор боље разуме суштински битна друштвена дешавања, а поготово она која се збивају у политици.

Професор Цветковић не крије свој ангажовани став, који је снажно хуманистички, али и веома критичан према сваком облику империјализма и експлоатације, а посебно према његовој доминатној форми – глобалној капиталистичкој доминацији и политичко-војној хегемонији. У познатој традицији српске ангажоване и критичке социологије, професор Цветковић пише пријемчивим и сликовитим речником, чинећи ову књигу приступачном, па и привлачном, за читање не само студентској, већ и широј публици.

Ова књига снажно осветљава нове тенденције у глобалном структурисању кључних политичких односа, и даје мноштво увида у фундаменталне изазове за светску структуру моћи. Студија је резултат вишегодишњег рада професора Цветковића на овом сегменту савремене социолошке и философске парадигме, а потпуно у складу са уобичајеним стандардима хуманизма и интелектуалне критичности.

Основна врлина ове књиге свакако је ступање у дијалог са пропонентима другачијих друштвених и политичких светоназора, храброст да се приступи критичкој анализи најсложенијих глобалних социјалних и политичких феномена, као и одважност да се изнесу предвиђања неких будућих глобалних процеса. Јасан језик и ангажовани стил чине од ове књиге занимљиво социолошко штиво, које је отворено и за ширу публику. Због тога, ова књига може бити значајан подстрек за критички дијалог или за даљу анализу истог феномена од стране других друштвених научника.

Стога, са потпуном научном одговорношћу, предлажем да се рукопис ове књиге прихвати за штампу.

У Београду, 22. новембра 2017.

проф. др Слободан Антонић, с.р.

RECENZIJA

Vladimir N. Cvetković:

Sociologija politike

Nova knjiga (udžbenik) *Sociologija politike* Vladimira N. Cvetkovića pojavljuje se samo dve godine posle objavlјivanja njegovog prethodnog udžbenika *Sociologija (Osnovni problemi, pojmovi, pristupi)*. I ova knjiga ima iste odlike kao i prethodna: obuhvatna je, pregledna, ali ujedno i koncizna – onoliko koncizna koliko jedan univerzitetski udžbenik treba da bude. Knjiga je podeljena je na pet osnovnih poglavlja, koji se logički raščlanjavaju na odeljke, i pododeljke. Svako poglavlje sadrži opis cilja izlaganja koje sledi, dok se na kraju poglavlja nalaze njegov rezime, spisak preporučene literature i deo sa pitanjima i zadacima za studente. Međutim, iako je reč o udžbeniku koji ima klasičnu strukturu, sam tekst ne izgleda bezlično. Za to se postarao sam autor, između ostalog tako što je napisao i svoj Predgovor – mini studiju – „Politika, bezbednost, nauka“. Iz ovog Predgovora može se videti autorov lični pogled na sferu kojom se teorijski bavi – političko delanje. Postojanje autorske tačke gledišta ne umanjuje kvalitet udžbenika, naprotiv. Autor oblast kojima se bavi izlaže i analizira bez ikakve ideološke ostrašćenosti, ali sa upućenošću nekoga ko u političkom životu nije bio samo svedok. Reč je, dakle, o udžbeniku koji je originalan, pre svega po teorijskom pristupu, čime odskače od uobičajenih publikacija rutinski pisanih za potrebe univerzitetske nastave. Ovaj udžbenik dokazuje da je i u oblasti tzv. društveno-humanističkih nauka moguće napisati udžbenik koji ne pati od ideologizacije, pomodnosti, fraziranja, ispravnosti i površnosti koji, na nesreću, često obeležavaju ovaj žanr stručne literature.

Prvo poglavlje, "Pojam politike i političkog", obuhvata razjašnjenja teorijskog konteksta u kojem se svaka teorija o politici (sociološka, filozofska, politikološka...) mora kretati. Značajno je naglasiti da se autor jasno analitičko-kritički određuje prema po pravilu nerazjašnjениm ili namerno zamraćenim pojmovima koji se obično nalaze u vokabularu političkih manipulanata („pravičnost“, „ideali“, „javni interes“, „patriotizam“ i sl.), čime čitaocima (pre svega, studentima) olakšava razvijavanje na ovom prostoru dugo vremena prisutne ideološke magle. Stavljanje političkog delanja i političke teorije u adekvatan istorijski kontekst (od antičkih vremena do danas) daje naznake objašnjenja zašto se termini poput „političar“ i „politika“ danas shvataju pežorativno. Protivstavljanje „entuzijastičkog“ i „skeptičkog“ pristupa politici omogućava naziranje teorijskog horizonta unutar koga svaka teorija o politici mora da se kreće. Insistiranje na razlikovanju vrednosno neutralnog s jedne, i normativnog (suštinski: angažovanog, pa i ostrašćenog) poimanja politike s druge strane,

primer je teorijske odmerenosti koja naučnu literaturu odvaja od ideooloških floskula i pomodnih političkih parola. Zapažanja o tome da svaka usurpatorska vlasti (spoljna ili unutrašnja, svejedno je) nastoji da se naknadno (posle usurpacije) legitimiše, primedba je koju na umu ne treba da ima samo svaki teoretičar politike već i svaki građanin koji aktivno (kao „izabran“) ili pasivno (kao „birač“) učestvuje u politici. Konačno, pojam proceduralnosti je nešto o čemu se u našim uslovima uglavnom isprazno propoveda, čemu autor ne podleže – upravo zato što je njegov interes teorijski.

Druga celina, „Filozofija i teorija politike“ ukazuje na jedinstveni autorski pristup fenomenu političkog. On jeste prevashodno sociološki, ali autor jasno čitaocima stavlja do znanja da se fenomen političkog ne može sagledati samo iz uske perspektive jedne nauke. Uvođenje distinkcije između „političke filozofije“ i „filozofije politike“ je zahvat koji nema samo udžbenički značaj – ona ima širi teorijski smisao. Jasno protivstavljanje „optimističnih“ političkih teorija nasuprot „pesimističkim“, omogućava studentima jasno razgraničenje mogućih teorijskih pristupa domenu politike. Kada govori o razlici „društava kakva jesu“ i „društava kakva (bi trebalo) treba da budu“ autor jasno naglašava potrebu odvajanja činjeničkog i normativnog koja se prečesto, naročito u „javnom govoru“ – previđa. Veberova „antiutopijska“ ideja države kao „monopola sile“ našla je zaslужeno zapaženo mesto. Odeljak o „civilnom društvu“ može se čitati i kao esej o savremenoj zloupotrebi jednog pojma koji prvobitno nije imao nikakvo vrednosno značenje. Pojmовni parovi i/ili distinkcije poput „libertarianizam/komunitarizam“, „sloboda/interes“, „legalitet/legitimitet“, skladno su ukomponovani u informativni blok koji će studentima omogućiti da suštinski razumeju fraze koje eksploratišu savremeni političari, a da ih prečesto i ne razumeju u potpunosti. Istorijski odeljci koji se odnose na oblike vladavine pokazuju suvereno vladanje kako klasično-istorijskom tako i savremenom relevantnom literaturom.

Treći deo udžbenika, „Političke ideje, pojmovi i odnosi“, pruža uvid u osnovni pojmovni instrumentarium svake teorije koja se bavi politikom. On otpočinje ekspozicijom pojma pravde i pravednosti. Već u ovoj ekspoziciji vidi se teorijska (a ne ideoška) orientacija autora. Iz izlaganja je sasvim jasno da su se poimanja pravde menjala. Ukazano je i na postojanje dva smisla pravde o čijem se (postojećem ili nepostojećem) „zajedničkom imenitelju“ i danas raspravlja – pravda u kažnjavanju i pravda u raspodeli. Autor nagoveštava da je shvatanje pravednosti jedan od izvora istorijskih i savremenih ideooloških i političkih sukoba. Distinkcija „etika ciljeva“/„etika pravila“ služi kao putokaz za uvid u prirodu sukobljenih koncepcija. Problem odnosa vladara i podanika (u moderno doba: elite i građana), odnosno pitanje „Ko donosi odluke?“ autoru služi da pokaže kako u modernoj političkoj teoriji ima značajnih „atavističkih“ tendencija, pre svega u nastojanjima da se ideoški (re)interpretirakoncept „ljudske prirode“ (i „prirodnog“ uopšte). Pregled značenja pojma autoriteta kroz istoriju filozofije studentima omogućuje uvid u filozofski razvoj ove ideje – kako se ova ideja razvijala od naslućivanja modernog (kroz tradiciju) do njenog punog „modernog“ značenja. Problematizovanje uloga „vrednosno nabijenih“ političkih pojmoveva („sloboda“ i „jednakost“) unutar

ideoloških horizonta, čiji su antipodi komunizam i liberalizam, studentima će omogućiti kritički pristup tekućoj nekritičkoj i „inflatornoj“ upotrebi ovakvih termina.

Najznačajniji deo četvrtoog poglavlja udžbenika *Sociologija politike* tiče se odnosa društvene teorije i ideologije. Ovaj odnos je posebno bitan jer se svaka ideologija po pravilu lažno predstavlja kao „naučna“ teorija. Društvene nauke se oslanjaju na gotovo instiktivne ideje o tome da li je ljudska priroda „ograničena“ ili „progresivna“, a ne na smenjivanju (opovrgavanju) hipoteza (uslovno rečeno: „progresu nauke“). Specifičnosti prirode društvenih nauka teorijama koje pripadaju ovom korpusu ljudskog (sa)znanja (sociološkim, filozofsko-političkim, ekonomskim, itd. teorijama) jeste da kroz istoriju zadrže bar delić aktuelnosti i snage. Budući da svoj izvor nalaze u svojevrsnoj intuitivnoj percepciji ljudske prirode koje se ne mogu „opovrgnuti“ empirijskim metodom, njihova snaga uglavnom zavisi od „duha epohe“ i konkretne političke moći njihovih pobornika. Autorov stav o specifičnosti metoda društvenih nauka nikako se ne mogu rastumačiti kao poziv na proizvoljnost. Naprotiv, čini se da on upravo na osnovu činjenice specifičnosti metoda studente i kolege poziva na – odgovornost i ozbiljnost.

Centralni sadržaj završnog (petog) poglavlja udžbenika, posvećenog društvenim ideologijama kao instrumentima sticanja efektivne političke moći, autor iznosi upotrebljavajući četiri vrste razjašnjavajućih distinkcija. Te distinkcije svrstane su u sledeće kategorije: 1) osnovni oblici (opreka liberalizam/komunizam); 2) posredujući oblici (opreka socijaldemokratija/konzervativizam); 3) ekstremni oblici (razlikovanje fašizma od nacizma) i 4) hibridne forme i parazitski sadržaji (nacionalizam, populizam, fundamentalizam). Pojmovne distinkcije su jasno postavljene, a za studente će one biti od posebne koristi jer se neke od njih (npr. razlika fašizam/nacizam) u amaterskom političkom „novogovoru“ uopšte i ne pojavljuju kao „distinkcije“, ili im je značenje ideološki zamagljeno. Teorije javnosti, javnog mnjenja i medija, kojima se u ovom poglavlju autor takođe bavi, danas su usurpirali nadriteoretičari i nadstručnjaci različitih provenijencija, posebno oni iz „marketinških“ oblasti. Trezven i odmeren pristup, kakav pruža profesor Cvetković, putokaz je ka tome kako ovoj oblasti zapravo treba prići. Pojmovno razlučivanje klasičnih „političkih partija“ i ostalih „parapolitičkih“ oblika političkog delanja (uključujući tu i „kombi“ partije i tzv. „nevladine organizacije“) od velikog je značaja ne samo iz teoretskih već i iz praktičnih razloga.

Svakako najupečatljiviji utisak i glavna korist koju čitalac može imati od udžbenika Vladimira N. Cvetkovića sastoji se u tome što, za razliku od većine knjiga ovog tipa nudi nov prilaz školskom izlaganju sociologije politike kao naučne discipline. Ovaj udžbenik ne pati od prečestih mana ove vrste domaće (ali i „međunarodne“) literature: dogmatičnostii besplodnog „aktivizma“ oličenog u zapaljivim pozivima na „buđenje svesti“. Sasvim suprotno tome, autor na čitaoca računa kao na samosvesnog pojedinca.

Naravno, valja konstatovati da su centralni pojmovi sociologije politike preživeli teorijske i ideološke transformacije i da oni danas svakako nisu predmet jednoznačne interpretacije. Međutim, autor ove pojmove vešto hermeneutički problematizuje, ukazujući na njihove teorijske i istorijske uslovljenosti, kao i zavisnost njihovog određivanja od opšteg teorijsko-metodološkog okvira i faktičkih vanteorijskih činilaca. Ovo delo ne pati od zablude o posedovanju „jedine istine“ i nema namenu da indoktrinira čitaoca. Udžbenik „samo“ pokušava da predstavi šarolikost teorijski zanimljivih i aktuelno zastavljenih pristupa i shvatanja, kako putem predstavljanja istorije političkih ideja i teorija tako i kroz interpretaciju i analizu savremenih gledišta o prirodi političkog delanja. Vrlinu ove knjige svakako čini i adekvatan naučni aparat, korišćen kroz fusnote, spisak relevantne literature koja je navedena na kraju svakog odjeljka i indeks imena na kraju knjige. Studentima će od velike pomoći biti pitanja i zadaci koja se nalaze na kraju svakog poglavlja. Udžbenik *Sociologija politike* profesora Vladimira Cvetkovića zadovoljava najviše metodološke i pedagoške kriterijume, pri čemu je to i knjiga s nesumnjivom naučnom i autorskom vrednošću.

Beograd, 15. novembar 2017. godine

Prof. dr Nenad Cekić

Filozofski fakultet, Beograd